

Yeni(den) Şarkiyatçılık

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ HALİL İBRAHİM ARPA*

Öz

Şarkiyatçılık, postkolonyal edebiyat kuramının en önde gelen teorilerinden biridir. Bu çalışma, emperyal şarkiyatçı temsillerin bugün var olup olmadığını varsa nerede olduklarını ve nasıl işlev gördüklerini irdeler. Bu yeni anlatıların geçmişle olan bağları aranırken, günümüzdeki değişimleri de göz ardı edilmez. Mevcut medeniyetler çatışmasının garbiyatçıları yeni bir Batı-Doğu ikileminin tuzağına nasıl düşürdüğü tartışılır. Yeni şarklıların kimler olduğunun peşine düşen bu çalışma, yeni garplıların sahip olduğu yeni görsel temsil araçlarının da üzerinde durur. Geçmişe nazaran bu temsillerin bugün ne işe yaradığını da sorgulayan bu araştırma, Doğu-Batı ikileminin karşısında durur. Şarkiyatçılığın ve Yeni Şarkiyatçılığın süregelen homojenleştirmesine karşı çıkıp, tek bir Doğunun olmadığı gibi tek bir Batının da olmadığını savunarak Garbiyatçı çalışmalardan ayrılır. Bunu yaparken eleştirel bir tavır alan bu çalışma, yeni bir temsil hegemonyası oluşturmaktan sakınır. Yeniden Batılılaşmayı ve Romantik Emperyalizmi de konu edinerek medeniyetler çatışması fikrinin İslamofobi ve göçmen karşıtlığı ile Müslüman öteki üzerinden nasıl devam ettirildiğini ortaya koyar. Şarkiyatçılık alanına yeni bir soluk getirmeyi amaçlayan bu araştırma son sözü söylemez; aksine, yeni bir tartışma için ilk kıvılcımı çakmayı hedefler. Sömürgeciliğe, Şarkiyatçılığa ve ikisinin de ikili karşıtlık söylemlerine direnen postkolonyal teorinin bugünkü devamı niteliğinde olan sömürgeleştirme (decoloniality) kuramı da tanıtılarak çalışma noktalanır.

Anahtar sözcükler: Şarkiyatçılık, yeni şarkiyatçılık, garbiyatçılık, medeniyetler çatışması, postkolonyalizm, dekolonyalite

(NEO)-ORIENTALISM

Abstract

Orientalism is one of the leading theories of postcolonial literary studies. This article investigates whether there are still orientalist representations or not and if so, it searches for them and examines how they function. While looking for its ties with the past, their present changes are not overlooked. It argues how the present 'Civilization Clash' makes Occidentalists fall into the binaristic trap. This study is after the new Orientalized and its new Orientalist representations. Without creating a new Occident-Orient binarism, it unravels how these representations function. It opposes ensuing homogeneity and by defending multiple Easts and Wests, it detaches itself from Occidentalists. In so doing, it avoids offering a new representational hegemony. By issuing Romantic Imperialism and Re-westernization, it uncovers how the clash of civilizations discourse continues through Muslim Other, Islamophobia and anti-immigration. Rather than presenting a

* Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, E-posta: hibrahimapa@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7313-8575
Gönderilme Tarihi: 13 Eylül 2024 Kabul Tarihi: 30 Ekim 2024

metanarrative, it aims to spark a new argument by presenting a fresh breath. This study ends by introducing decoloniality as the follower of postcolonialism which have already resisted colonialism, Orientalism and their binaristic discourses.

Keywords: Orientalism, neo-orientalism, occidentalism, clash of civilizations, postcolonialism, decoloniality

GİRİŞ

Antik Yunan'a değin uzanan doğuyu tanımlama örneğın Eshilos'un *Persler* oyununda, sonraları Ortaçağ romanslarında ve devamında Rönesans Döneminde seyyahların gezileri sırasında kaleme aldıkları hatıratlar ya da Shakespeare ve Marlowe gibi ünlü oyun yazarlarının eserlerinde görülse de bir disiplin olarak Şarkiyatçılık on sekizinci yüzyıl sonunda sömürge faaliyetleri ile başlamıştır. İlkın Napolyon Bonaparte'ın Mısır Seferi için yanında bilim insanlarını da götürmesiyle Şark, Batı için sonradan sömürölmek için incelenecek bir nesne olmuştur. Fransız düşünür Michel Foucault'nun bilgi/iktidar ilişkisinden yola çıkarak söylem analizi yapan Edward Said, doğunun coğrafi bir tanım olmadığını; aksine doğu üzerine üretilen bilgilerin doğuyu işgal sırasında nasıl kullanıldığından bahseder. Bunun için doğu çeşitli söylemlerle temsil edilmelidir. Şark "Şarklaştırılmış"tır (2005, s. 15). 'Medeni değildir, barbardır, vahşidir, şehvet düşkünüdür, aptaldır, geri kalmıştır' ve dolayısıyla medenileştirilmeli ve modernleştirilmelidir. Sömürgecilerin konuştuğu dillerde bu söylemler yeterince tekrarlandığında bir 'realiteye' dönüşmüş; böylece aynı dili konuşan insanlar arasında işgal için taraftar toplamak hiç de zor olmamıştır. Bu söylemler bir kamuoyu, bu kamuoyu da bir kültür üretmiştir. Ayrıca bu söylemler sayesinde Batılı özne kendini modern, medeni, rasyonel, ileri ve disiplinli olarak tanımlayıp kendi kimliğini inşa edebilecekti. Bu minvalde, doğu tüm çeşitlilik ve farklılıklarına rağmen tek bir doğu olarak genelleştirilimiş ve homojenleştirilmiştir. Kısacası, Şarkiyatçılık işgalin ve sömürünün kılıfıdır. Yalnızca siyasal iktidar ile ilgili değil düşünsel, kültürel ve ahlaki iktidar ile de ilgilidir. Dolayısıyla, emperyalizm yeknesak askeri değil aynı zamanda düşünsel, akademik, filolojik ve estetikdir. Bundan ötürü, karşılaştırmalı edebiyat profesörü olan Edward Said edebiyattaki Şarkiyatçı temsillerden yola çıkmıştır. *Kültür ve Emperyalizm* kitabında özellikle romanların emperyal anlatıların ayrılmaz bir parçası olduğunu, hatta William Blake'ten alıntı yaparak sanatın imparatorluğu değil, imparatorluğun sanatı takip ettiğini vurgular (2009, s. 37-50). Sanat temsilleri işgallerin rızasını Batılı özne için imal etmiştir. Tüm bu ilişkiler ağıında üretilen bilgi doğu üzerindeki iktidarı sağlamıştır.

İçinde bulunduğumuz bu yıl *Şarkiyatçılık*'ın kırk altıncı yılı, Edward Said'in ölümünün ise yirmi birinci yılıdır. 1973 yılındaki Arap-İsrail savaşı ile 1975 yılındaki Lübnan İç Savaşı ve bu savaşların Batı medyasında nasıl temsil edildiği, otuz altı dile çevrilen bu büyük eserin ana motivasyonu olmuştur. On sekizinci yüzyılın sonunda Napolyon Bonaparte'ın Mısır'ı işgal ederken yanına aldığı bilginlerin tasvirleri ile başlayan modern Şarkiyatçılık, özellikle Irak'ın ve Afganistan'ın işgali öncesi, sırası ve sonrasında Edward Said'in vurguladığı gibi tarih insanların eylemleriyle yeniden ve yeniden yapıldığından Şarkiyatçılık da yeni anlamlara bürünmüştür. Öyle ki, özellikle 11 Eylül'den sonra artık yeni bir Amerikan Şarkiyatçılığından söz etmek mümkündür:

“Amerika’yı yabancı bir şeytana karşı kıskırtmak için savaşı destekçisi Cnn’deki ve Fox’taki uzmanlar, birçok Evanjelist ve sağcı radyocu, sayısız tabloyit gazeteler ve hatta orta halli dergilerin hepsi doğuya karşı tekrar tekrar aynı kanıtlanamaz kurguları ve büyük genellemeleri üretirler” (Said, 2004, s. 872). 1973 Petrol Krizi ile belirmeye başlayan Orta Doğu karşıtı Şarkiyatçı söylemler, 1978’teki İran Devrimi, 1979 yılı Tahran’daki rehine krizi, 1990’daki Körfez Savaşı ve son olarak Irak ve Afganistan’ın milenyumun ilk yıllarında işgalleriyle yeniden kullanıma sokulmuştur. Önceleri sömürgecilerin işgal politikalarını meşrulaştırma adına üretilen medenileştirme söylemi, yirminci yüzyılın ikinci yarıyılı ile daha çok Müslüman Dünyaya yönelerek demokrasi götürme idealine bürünmüştür. Şarkiyatçılık Britanya-Fransa ekseninden Amerikan Şarkiyatçılığına kaymıştır. 1981 yılında yayımlanan ve dilimize *Medyada İslam* diye çevrilen *Covering Islam* kitabının başlığındaki ‘cover’ kelimesi iki anlam taşıdığı için Said tarafından kullanılmıştır. Medya literatüründe haberleştirme/raporlaştırma anlamında kullanılan ‘cover’ kelimesinin birinci anlamı ise örtmek/kapatmaktır. Böylece, Said Amerikan medyasının İslam’ı yalnızca haberleştirmedeğini bir yandan da yanlış temsillerle gerçek İslam’ın üstünün örtüldüğünü ima etmektedir. Benzer bir yaklaşımla Jean Baudrillard Körfez Savaşı’nın hiç gerçekleşmediğini çünkü Amerikan medyasının propagandalarının savaşı değil “savaşın simülakrasını” (1995, s. 25) gösterdiğini söylemiştir. Her ne kadar küreselleşme ile Doğu-Batı ayrımının ortadan kalktığı varsayılsa da küreselleşme liberalizm ile birlikte özellikle Amerika’da “Neo-viktoryanizm” (Gerstle, 2002) ve “alt-right” (Musgrave ve Tischauser, 2019) hareketlerinin doğuşuna neden olmuştur. Beyaz üstünlüğü, göçmen karşıtlığını ve ırk ayrımını temel alan tavırlar, küreselleşmenin hızlı değişimlerine karşılık tutucu ve geleneksel tepkiler vererek ötekine karşı sempati beslemez. Bu akımların kökeni ise Edmund Burke ve Joseph de Maistre’nin muhafazakârlığına dayanmaktadır (Gerstle, 2002). Edward Said’in Amerikan Şarkiyatçılığı olarak adlandırdığı temsiller dünyası içine Avrupa’yı da alarak Batı yeniden bir batılılaşma sürecine girmiştir. Müslüman öteki, günümüzde Batıdaki kimi iktidarların yanlış politikaları neticesinde ortaya çıkan huzursuzlukların sorumlusu olarak ön plana çıkarılır çünkü o ‘gericidir, seküler ve demokrat değildir ve kadınları örtünmeye zorlayan bir pederşahiliğin üyesidir’. Dolayısıyla, bambaşka bir kültüre aittir. Yeni Şarkiyatçılık olarak tanımlanabilecek bu tutum Batıda daha çok kültürel ırkçılık olarak devam etmektedir. Avrupa değerleri korunmalı, sınırlar kapatılmalıdır. Böylece Avrupa, göçmenler aracılığıyla kendini yeniden tanımlamaktadır. Öyle ki, epidemik ve pandemik hastalıkların kaynağı olarak bile hep ötekiler son zamanlarda çoğunlukla da Müslümanlar gösterilmiştir (bkz. White 2023). Bu beyaz milliyetçilik yeniden bir Batılılaşmayı beraberinde getirir. Bu tutum yeni madunlar olarak göçmenleri yaratır. Batı değerlerine sahip olmadığı düşünülen Batılı olmayan; beyaz hâkim anlatıdan dışlanır. Şarkiyatçılığın yeni sayılabilecek yöntemleri Küresel Güney ve Doğuda ise neo-liberalizm ve açık kapı politikalarıyla ekonomik bir Şarklılaştırma uygular. ‘Üçüncü Dünya’ olarak temsil edilen Küresel Güney ve Doğu Şarkiyatçı temsilden nasibini alır. O, modernize edilmesi gereken bir imajdır. Tıpkı eski Şarkiyatçı kurumlar gibi IMF ve Dünya Bankası gibi küresel kurumlar yapısal düzenlemeleri ve kredilendirilmeleriyle ulusal ekonomiyi hedef alır. Avrupa Birliği’nin Afrika ile son dönemde imzaladığı karşılıklı anlaşmalar bu geleneği devam ettirir. Küresel Güney ve Doğunun şehirleri ‘modernizasyon’ kılıfıyla yabancı sermayenin finansal işgali altındadır. Batı ileridedir ve

Doğu onu yakalamalıdır. Bu söylemle ekonomik sömürü meşrulaştırılır. İşgal ise gündemden kalkmamıştır ve yine temsiliyetlerle meşru kabul edilir. Son dönemde bu tutum Filistin’de insanlıktan çıkarma yöntemiyle gerçekleştirilmektedir. Birer ‘nesne’ yahut ‘hayvan’ gibi temsil edilen Filistinlilerin öldürülmesi ve yerlerinden edilmesi böylece meşrulaştırılır. Sömürü düzeni devam ettiğinden ve yöntemler büyük benzerlikler gösterdiğinden bu bir (Yeni)Şarkiyatçılıktır.

Amerikan Şarkiyatçılığı ise medyadan, sinemaya, romanlardan akademiye uzanan yeni ilişki ağları üretmiştir. Reza Aslan, Hirsi Ali ve Irsad Manji gibi doğu kökenli Batı’da yaşayan yazarların, İslam’ı bir ideoloji olarak lanse ettiğini söyleyen Mustafa Bayoumi bu yazılarda bir çeşit neo-oryantalizm görür (2015). Frantz Fanon’un *Siyah Deri Beyaz Maske* kitabına atıfla Hamid Dabashi *Kahverengi Deri Beyaz Maske* kitabında, göçmenlerin Amerikan emperyalizmi uğruna nasıl birer yerel ajan olarak kullanıldıklarını anlatır. Onlar sayesinde, Şarkiyatçı söylemler bu kez ‘yerinden’ anlatılır. Böylece doğu, batılılar tarafından yanlış temsil edilmemiş olacak ve işgal politikaları ‘doğru’ temsiller üzerinden ilerleyecektir (2011). Dag Tuastad ise Robert Kaplan, Samuel Huntington ve Patrica Crone gibi yeni Şarkiyatçıların İslam’ı politize ederek geçmişe ait saldırgan bir barbarlık olarak sunduklarını savunur (2003, s. 597). Yahya Sadowski içinse Patricia Crone, Daniel Pipes ve John Hall gibi genç oryantalistler İslam’ın demokrasiyle uyuşamayacağını savunarak Doğu-Batı ikilemini yeniden yaratırlar (1993). Yine Dabashi için Oliver Roy ve Gilles Kepel neo-oryantalisttir çünkü tek bir İslam portresi çizmeye ve Müslümanları temsil etmeye devam ederler (Bkz. 2017). Mohammad Samiei ise küreselleşmeyle birlikte dünyanın daha kozmopolit bir hal aldığını, şarkiyatçı söylemler devam etse bile Doğu-Batı ikiliğinin eskisi kadar kuvvetli olmadığını iddia eder (2010). Saree Makdisi; Bernard Lewis ve Anthony Pagden gibi akademisyenlerin/yazarların Irak’ın işgalini meşrulaştırmada nasıl rol oynadığını inceler (2019). “Yeni Şarkiyatçı akademinin klasik ve temel parçaları olan Türkiye ve Hindistan’ı Yeni-Şarkiyatçı haritalarından silerek Arap dünyasını merkeze aldığını” (Altwaiji, 2014, s. 313) kaleme alan Mubarak Altwaiji böylece Irak’ın işgali gibi yeni-sömürgeci emellere nasıl hizmet ettiğini analiz eder. Bernard Lewis ve Martin Kramer gibi Şarkiyatçıların İsrail-Filistin geriliminden dolayı Amerika Birleşik Devletleri’nin Doğu algısını şekillendirdikleri söylenebilir. Bu durumu Amerikan Şarkiyatçılığı olarak değerlendiren Salim Kerboua, neo-konservatifler ve İsrail yanlılarının yeni-şarkiyatçı söylemler ürettiğini ve bunun İslamofobiye yol açtığını savunur (2016). Tuğrul Keskin, the Middle East Studies Association, the Washington Institute for Near East Policy, the Middle East Forum ve Association for the Study of the Middle East and Africa gibi Amerikan devleti tarafından fonlanan düşünce kuruluşlarının ve enstitülerin “hümaniteriyen emperyalizme” (2018, s. 7) hizmet ettiğini ileri sürer. Bu tür kuruluşlar, ‘demokrasi’ ithalatını ‘özgür dünya’ dışında demokrasi olmadığı üzerine kurgular ve bu yöndeki adımlarını meşrulaştırır. Ayrıca Chatham House siyaset biliminde, Index on Censorship sanatta, Chicago School of Economics ise neo-liberalizmi ile ekonomide küresel bir hegemonya kurar. Yükselen aşırı sağ da düşünce kuruluşlarını ihmal etmez. The Heritage Foundation yine karşıtlıklar üzerine kuruludur.

Fakat demokrasi ithali ithal liberalizm de demektir. ‘Açık’ toplumların kapıları yabancı sermayelere de açıktır. Eski Şarkiyatçı kurumlara nispeten, bu kurumlar Doğu/Güney kökenli uzmanları daha çok işe alır. Hamid Dabashi 2011 yılında yayımlanan *Kahverengi Deri Beyaz Maske*

kitabında bu hususa vurgu yapmıştır. Yine de Said'in *Medyada İslam* kitabında değindiği üzere bu temsil sorununu yeniden gündeme getirir. İlk bakışta çalışılan bölgelerin dilini ve kültürünü bilmek eski Şarkiyatçılara nazaran daha objektif bir temsiliyet sağlayacak gibi görünse de uzmanlar Doğu hakkında bir kez uzmanlaştı mı artık onu temsil etme ve genelleme hakkını kendinde bulur. Tek fark, bu temsiliyet artık doğudan yapılmaktadır. Ama batılı söylemlerden de bağımsız değildir. Mesela M. O. Mohamedou, Batılı düşünce kuruluşlarında eğitim almış Arap Baharı aktivistlerinin yeni-şarkiyatçı söylemlerle nasıl Batılı ve elitist bir hale büründüğünü inceler (2015). Ahmad H. Sa'di bir yandan göçmenlerin Şarkiyatçı söylemlere yeniden maruz kaldığını söylerken, diğer yandan küreselleşen bu yeni tip şarkiyatçılığın önleyici savaş anlayışıyla doğuyu uzaktan kontrol ettiğini ve kendi sınırlarına duvar örerek sermayesini kendinin de parçası olduğu savaştan kaçan göçmenlerle paylaşmak istemediğini söyler (2021). New York Times ve Washington Post gibi geleneksel medya ile günümüzün sosyal medyasında Arap kadınlarını türbandan kurtararak modernleştirme içgüdüğü ile hareket eden yeni emperyal vizyon, yeni-şarkiyatçı söylemleri oluşturur (Al-Ghadeer, 2019, s. 306-322). Ayrıca, "eğer yazarlar kitaplarını onları satmaya yardım edebilecek isim yapmış yayınevlerinden yayımlamak isterlerse, cihat, terör, Hamas ve Hizbullah gibi kelimeleri başlıklarına koymaları durumunda onlara ekonomik kriz döneminde bu gibi popüler şarkiyatçı söylemlerle yayımlanma imkânı ve satış sağlayarak para ödenir" (Schaar, 2012). Tüm bu düşünceler, Edward Said'in Amerikan tipi Şarkiyatçılık için kurduğu şu cümlenin haklılığını ortaya koyar: "[Şarkiyatçılık] modern siyasal-düşünsel kültürün sadece temsilcisi değil, önemli bir boyutudur ve bu biçimiyle Şark'tan çok 'bizim' [Amerika'nın] dünyamızla ilgisi vardır" (2005, s. 22). Zira Şark, Garp için sömürülme şekli değişse de sömürülmeye devam eden bir metadır.

Şarkiyatçılığın temel yansımalarından biri kuşkusuz edebiyattı. Günümüzde ise bu durum farklı biçimlerde devam eder. Elleke Boehmer post-kolonyal teorinin edebiyattaki büyüklüğü gerçekçilik gibi doğu temalarıyla egzotikliğı devam ettirdiğini ve bu sebeple yeni-şarkiyatçılığı devam ettirdiğini savunur (1998). Aamir Mufti; Kateb Yacine, V. S. Naipaul ve Selman Rüşdi gibi yazarların "Batı metropollerin dillerine ve kültürlerine asimile edilme psikolojisi" (Mufti, 2010, s. 460) ile dünya edebiyatı alanına dâhil edildiğini ancak yalnızca asimile edilebilenlerin bu dünyaya ait olabileceğini söyleyerek bu alanda yeni-şarkiyatçı söylemlerin nasıl devam ettiğini ortaya koyar. Benzer bir şekilde Beyazıt Akman; Rüşdi, John Updike ve Ian McEwan gibi romancıların Şarkiyatçı söylemleri 11 Eylül olaylarından sonra devam ettirdiğini söyler. Özellikle Rüşdi "kendini Amerika'nın neo-konservatifleri arasında konumlandırır ve yeni dünya düzeninin yeni-kolonici doktrinlerine karşı koyan entelektüelleri dengelemek için kendi profilini etkili bir güç olarak inşa eder" (s. 241). Sherry Jones'un *The Jewel of Medina* (2008), Tom Clancy'nin *The Teeth of the Tiger* (2003), Richard A. Clarke'ın *The Scorpion's Gate* (2005) ve Joel C. Rosenberg'in *The Last Jihad* (2002) romanlarını inceleyen M. Altwaji ve E. Alwuraafi, bu romanlarda kimi zaman baskıcı İslam kurallarından kurtarılmayı bekleyen kadınları, kimi zaman ise Müslümanları Batıyla asla uzlaşamayacak kültürel özelliklerini konu edinen yazarların temsillerini ortaya koymuşlardır. "Arapları temsil ederken ırkçılıklarından ve bağnazlıklarından dolayı neo-emperyal figürler olduklarını ve bu temsillerin klasik oryantalizmden kaynaklanmakla birlikte neo-liberal metotlarla bezendiğini" (2021, s. 206) öne sürmüşlerdir. Diğer bir önemli akademisyen Ian Almond ise

postmodern yazarlar Jorge Louis Borges, Selman Rüşdi ve Orhan Pamuk ile Friedrich Nietzsche, Michel Foucault, Jacques Derrida, Jean Baudrillard, Julia Kristeva ve Slavoj Zizek gibi eleştirel düşünürleri de birer yeni-şarkiyatçı olarak görür çünkü:

Eğer modernite için bir panzehire ihtiyaç duyulursa, İslam'ın karanlık bir tarafı öne sürülür. Eğer tartışma merkezleştirilmiş çoğulculuk üzerineyse, İslam'ın Sufizm, mistisizm ve sapkın akımları gibi 'marjinal' gelenekleri ortaya atılır. İslam'ın bir öteki olarak kontrolü tıpkı bir radyo ya da ses sisteminde olduğu gibi içinde bulunulan duruma göre sesi yükseltip alçaltılabilir (2007, s. 195).

Bu öteki İslam figürü varoluşsal bir ırkçılığa maruz kalmıştır. Bunun son örneği Habermas'ın Filistin tutumudur: "Hegel ve Kant ile başlayan, Levinas ve Zizek ile devam eden felsefeye göre, bizler tuhafıklarız, eşyayız, nesneyiz, Şarkiyatçıların adlandırmakla görevli olduğu tanımlanabilir objeleriz. Öyle ki, on binlercemizin öldürülmesi İsrail ve onun Amerikan-Avrupa Birliği müttefiklerinin aklında en ufak bir durgunluğa neden olmuyor" (Dabashi, 2024).

Bu felsefi tahayyülde, Müslüman öteki ontolojik bir gerçeklik olarak yer almaz. O yalnızca tanımlanmak, susturulmak ve işgal edilmek için vardır. O düşünemez çünkü Avrupalı değildir. Müslümanlar, 'demokrasisi olmayan insanlardır' (Grosfoguel, 2011, s. 4). Müslümanlar siyahlaştırılır ve çağın 'yeni zencileri' olurlar (Bkz. Mbembe, 2017, s. 1-9). Bugün ise, ontolojik ırkçılık epistemolojik ırkçılıkla birleşerek Filistinlilerin 'hayvanlaştırılarak insanlıktan çıkarılma' söylemleriyle Filistin'in işgali meşrulaştırır. Yeniden Batılılaşma projesiyle birlikte bir 'Eurabia' fobisi üretilerek Müslüman ötekine karşı ırkçılık normalleştirilir.

Dönüşen (Dönüşmeyen) Şarkiyatçılık:

Şarkiyatçılık bugün Filistin meselesi ile en şiddetli dönemlerinden birinden geçmektedir. 'Liberal-modern' İsrail ve 'geleneksel-gerici' Filistin ikilemi sayesinde işgal meşrulaştırılmakta ve son dönemdeki hızla teolojikleşmesine rağmen İsrail'in varlığı liberalizm, modernite ve sekülerizm gibi Batılı değerlerin Orta Doğu'daki mevcudiyeti olarak görülür. Böylece, Batının desteği alınarak Batı medyasında ve akademisinde Filistin ve Filistinli üzerinden üretilen Şarkiyatçı söylemler de mevcudiyetini korumaktadır. Bu durum aynı zamanda içerideki ötekilere de yansımaktadır. Ne de olsa Filistinli ne kadar doğuysa Arap ülkelerinden herhangi biri o kadar doğuludur bu algı için. Dışarıda Şarkiyatçı söylemler kullanılırken içeride İslamofobik politikalar uygulanır. Skenderovic ve Spati, Şarkiyatçılıktan İslamofobiye geçişin olduğunu savunmakla birlikte İslamofobinin daha spesifik olarak Müslümanlara yönelik ırk temelli önyargılardan kaynaklandığını öne sürmektedir (2019). Hatem Bazian ise American Freedom Defense Initiative, the Luntz Research Companies ve Shalom Hartman Institute gibi altmış dokuz kuruluşun Müslümanları şeytanlaştırma söylemlerini üretmede birer kültür endüstrisi görevi üstlendiğini ifade eder (2015). Yeniden batılılaşma ancak ötekini tanımlayarak gerçekleşmektedir. Böylece Şarklı yeniden şarkılılaştırılırken batılı da yeniden batılılaştırılır.

Emperyal şarkiyatçılığın başat temsilcileri resim ve romanken, (post)modern Şarkiyatçılık görsel üzerine konumlanmıştır. Yazınsal temsiller devam etse de Amerikan film endüstrisi ve Batı medyasının Şark temsilleri günümüzde Doğu algısını oluşturmakta çok daha mahir olmuştur. Josep Nye'in deyişiyle bu "yumuşak güç" (2009, s. 161), Batıyı güzelleştirirken Doğuyu çirkinleştirir.

Böylece “kendi rızasıyla mega arzu makinesinin ürettiği arzuyu arzulayan” (Deleuze ve Guattari, 2000, s. 265). Doğulu kendini şarklaştırarak Batıdaki değerleri arzulamakla kalmayacak, aynı zamanda onların kendi ülkesine ithalini de savunacaktır. Bu kültürel emperyalizme, pek çok Hollywood menşeiili yapımda rastlanmaktadır. “Propaganda modeliyle” (Chomsky ve Herman, 1988, s. 1) rıza imal edilir ve işgal içeriden başlar. Kendini Batının gözünden gören Batılı olmayanın artık tek isteği “beyazlaşmaktır” (Fanon, 2008, s. 6). Spartaküs filmindeki ‘vahşi ve kana susamış’ Perslerden tutun *Binbir Gece Masalları*’nı konu eden birçok Amerikan filminde şarkiyatçı söylemler kullanılmıştır. Ve yine İstanbul’da geçen sahnelerin sokaklarında çoğunlukla çarşafli kadınların dolaştığı ve çok eski arabaların kullanıldığı geri kalmış bir çağı anlatan ama günümüzde geçen birçok Hollywood filmi mevcuttur. Oysa bu sahnelerden sonra yurduna dönen kahraman aydınlık sahnelere de geri döner. Doğunun karanlığından artık kurtulmuştur ve modernitenin tüm imkânlarının yeniden kullanımına nihayet tekrar kavuşmuştur. Öte yandan Özlem Sensoy, *I Dream of Jeannie* dizisinin, *Mighty Mouse* ile *Bugs Bunny* çizgi filmlerinin ve *Star Trek* filminin Şarkiyatçı temsilleri devam ettirirken bunu görsel bir zemine taşıdığını savunur (2016). Yine günümüzün çevrimiçi platformlarında yer alan *Designated Survivor* ve *Patriot* gibi diziler Şarkiyatçı bakışı sürdürmektedir. Ali G. ve Borat gibi kurgusal karakterler doğuluyu karikatürize eder. Bu popüler kültür yapımları Batılı özneyi medeni göstermeye; Doğuluyu ise ‘barbar’ olarak temsil etmeye devam etmektedir. Bu kültürel hegemonya ‘yumuşak güç’ ile devam ettirilir ve Şarklı da bu kültürel hegemonyanın etkisi altındadır.

1648 Westphalia Antlaşması ile Batı kendi içinde uzun bir süreden beri devam edegelen savaşları sonlandıracak yeni bir politika geliştirmiştir. ‘Ulusal Çıkarlar’, Avrupa devletlerinin birbirlerinin egemenlik haklarına saygı duymalarını sağlamıştır. Geçmiş imparatorlukların yıkılışlarıyla aynı kaderi yaşamamak için liberal bir politika benimsenerek ulusal sınırlar çizilmiş, ticaret için kapılar açık bırakılırken kapılar ötekilere kapanmıştır. Nüfus sayımları ile halk tanımı ortaya çıkmıştır. Eskiden Kilise’nin kurtuluş reçetesi olan cennete gitmeyi arzulayan insanlar gelişen Batı ekonomisinde her biri işe yarayan birer çarka dönüştürülmüştür. Artık yeni özne bir *homo economicus* olmuştur. Bu politika, aynı zamanda ötekileştiriciydi çünkü refahın artması sermayenin ulusal sınırlar içinde kalmasına bağlıydı. Bundan dolayı, halk tanımının dışında kalanlara sınırlar kapatılmıştı. Yine bu politikadan sonra, devamlılığın sağlanması için kurbanlar artık Tanrı’ya değil devlete sunulmaya başlanmıştı. Artık asıl olan devletin devamlılığı olduğu için kutsiyet dinden devlete geçmişti (Foucault, 2009). Roma’dan bu yana gelen Batıdaki barbarlar korkusuna ekonomik endişeler de eklenmiştir. Bugün hala göçmenler düşük ücretle çalıştıkları halde yerel halkın elinden işlerini aldıkları düşünüldüğü için ekonomik sorunların kaynağı olarak görülmektedir. Kurban edilmesi gereken artık göçmenlerdir.

Bu ‘rasyonel’ çıkarlar, Amerika Birleşik Devletleri’nde ise toplumsal mutabakat ile sağlanır. Birtakım “görünmez sınırlar” (Said, 2007, s. 127) vasıtasıyla bir Amerikan kültürü oluşturularak düşman tanımlanır. O, Amerikan değerlerine sahip olmayandır. Bu değerlere sahip olduğunu varsayan haberciler Doğuyu etnik merkezilik ve öz-çıkarlar doğrultusunda hazır reçetelerle haberleştirir. Bu Amerikan Şarkiyatçılığı, “Ortadoğu Araştırmaları-hükümet-şirket ittifak şebekesine” (s. 227) sahiptir ve onun bu özelliği onu Fransa ve İngiltere’nin klasik şarkiyatçılığından

ayırır. “1970’lerin başında petrol fiyatlarının hızla yükselmesinin ardından Müslüman dünya yine o eski fetihlerini tekrarlamamanın eşliğindeymiş gibi görünmüş; tüm Batı adeta ürpermişti” (Said 2007, s. 77) ve artık zayıflamaya başlayan Sovyetler’in yerine Batı kendine yeni bir düşman bulmuştu. Yine de bu yeni düşman topraklarının işgali meşrulaştırılmıyordu ve medya ile akademideki uzmanlar bu görevi üstlendi. Doğu ve Batıya bir kez daha bölünen dünya, Doğuyu yeniden homojenleştirip onu belli tanımlamaların içerisine sokarak kamuoyu yaratmış ve böylelikle artık alternatif bir Doğudan söz etmek mümkün olmamıştı. Doğu İslam’dır ve İslam terördür diye pek çok kez ana akım medyada bu sözler tekrarlanınca artık İslam’ın barış üzerine söylediği birçok anlatı da hasıraltı edilmiştir. Bu medeniyetler çatışması bir ‘mit’ (Said 2002) olsa da yaptığı tanımlamalar göz ardı edilemez. Bugün, ayrı bir medeniyete ve değerler sistemine konumlandırılan öteki üzerinden göçmen karşıtlığı ve İslamofobi yürütülmektedir. O, Batı değerlerine sahip olmayan entegrasyonu ‘imkânsız’ başka bir ‘evrene’ ait olan yabancıdır.

Bugün Oriental Studies in U.S. (A.B.D’ de Şarkiyatçılık Çalışmaları) ya da Oriental Studies in England (İngiltere’de Şarkiyatçılık Çalışmaları) diye bir araştırma yapıldığında karşımıza artık daha çok Chinese Studies (Çin Çalışmaları) ya da East Asia Studies (Doğu Asya Çalışmaları) çıkıyor. Ayrıca, körfez ülkeleri tarafından fonlanan bazı Amerikan Üniversitelerinde Orta Doğu çalışmaları devam ederken eski ırkçı yaklaşımların yerini daha ılımlı bir tavır alsa da kimi Şarklılar kendini Garpten bir bakışla Şarklılaştırmaya devam eder. Yine de Foucaultcu bilginin güce eşitlendiği bir tavır alacak olursak, bu Doğunun bugününü tanımak ve onu tanımlayarak yeni söylemler üretmek anlamına gelmektedir. Medeniyetler çatışması paradigması öteki yaratmaya devam etmektedir. Bu yeni paryalar, barbarlar ve şarklılara karşı Batı medeniyeti korunmalıyken, bu söylemler yeni pazarlar arayışında olan kapitalizm tarafından kullanılarak emperyalizmin küresel jeo-stratejik rotaları kontrol etmesine de hizmet eder. Ötekileştirmenin nihai amacı ulusal ve uluslararasıdır.

Yeni Madunlar, Yeni Barbarlar ve Yeni Şarklılar

Gayatri Spivak göçmenlerin çağımızın “yeni madunları” (2021, s. 26) olduğunu söylerken kuşkusuz temsiliyet üzerine de düşünüyordu. Zira tıpkı ilk madunlar gibi başkaları Müslümanlar adına konuşmaya, onları Batıdaki tüm kötülüklerin kaynağı olarak göstermeye ve onlar uğruna konuşurken onları nasıl egzotikleştirip üzerine akademik bir kariyer de kurulduğundan bahsediyordu. Çekici faktörler üzerine odaklanan Batı’daki hâkim anlatı, itici faktörleri göz ardı ederek Batılı değerlerin ve zenginliğinin göçmenleri cezbediği üzerinde bir kamuoyu oluşturmaktadır. Fakat Suriye’yi, Yemen’i, Libya’yı, Afganistan’ı ve Irak’ı doğrudan ya da dolaylı olarak işgallere ve iç savaflara sürükleyen kendi itici rollerini yadsırlar.

Polonya-Belarus sınırında haftalarca kötü muamelelere buz gibi havada maruz kalan göçmenlerin aksine yine Ukrayna işgali esnasında yakındaki diğer sınırlar yalnızca benzer bir ontolojiye sahip Ukraynalı göçmenlere açılmıştır. Bu savaş yeni bir yeniden Batılılaşma sürecini hızlandırmıştır. Bu beyaz milliyetçilik, Batı kimliğini yeniden inşa çabası içerisindedir. Bu tahayyülde her zaman olduğu gibi ötekine yer yoktur. Batılı olmayan insanlıktan çıkarılmıştır ve Batı değerlerine sahip değildir. Seküler Avrupa’ya kültürlerini taşıyacakları düşünüldüğünden, Ukraynalılar gibi sınırlarda kendilerine kucak açılmaması bugünün Şarkiyatçılığını “kültürcü

ırkçılık" (Balibar, 2017, s. 35) olarak ortaya koyar. Kuşkusuz son olarak 2017'de Britanya'nın çeşitli şehirlerinde gerçekleştirilen terör olayları ve Fransa'daki Charlie Hebdo olayı Avrupa toplumunun kolektif bilinçaltında toplumsal bir endişeye yol açmıştır. Seküler-politik yönetimi tehdit eden kimi radikal grupların varlığı da bu tür korkuların devam etmesine yol açar. Nitekim gerçekleşen bu olayların sadece olay esnasına ve sonrasına odaklanmak olayları meydana getiren sebepleri de göz ardı etmek demektir. 11 Eylül olaylarından itibaren sıklıkla dışlanan, tüm kötülüklerin günah keçisi ilan edilen, ülkeleri yıkılan Müslümanlar terörize edilmiştir. Göç kapıları yüzlerine kapatılmış; göç edenler ise eğer vatandaşlarsa üçüncü sınıf vatandaş muamelesi görmektedir; değilse durum daha vahimdir. Mohsin Hamid'in *Zoraki Radikal* romanında anlattığı gibi gayet seküler bir hayat yaşayan Müslümanlar bile toplumsal baskı ile belli kalıplara sokularak zorla onları dışlayanların mitleştirdikleri şekilleri almışlardır (2007). Yine Hanif Kureishi'nin *Benim Oğlum Fanatik* öyküsünde anlattığı gibi sırf dini vecibelerini yerine getirdiği için babasından dayak yiyen Ali babasına "şimdi fanatik kim?" (2010, s. 127) diye sorar. Tarık Ali bu durumu "radikalizmlerin çatışması" (2002) olarak niteler. Zira radikal olarak tanımlanan sadece doğulu değil ironik olarak batılıdır da. Çünkü bu radikalizmle çarpışırken, benzeri radikal yöntemlere başvurarak işgal ettiği yerlerdeki sivillerin canına mal olmakla kalmayıp kendi ülkelerinde yaşayan Müslümanları da dışlayarak onları adeta kışkırtır. Fakat buradan çıkan sonuç kışkırtılan tüm Müslümanların şiddete başvurduğu ya da başvuracağı anlamına gelmemelidir. Ana akım medya yalnızca bir grubun tepkisini hep göz önünde bulundurarak bütün Müslümanların bu şekilde hareket ettiği algısını yaratarak bir kamuoyu oluşturur. Bu minvalde, bir kez ortak duyu oluştu mu artık vatandaşların özellikle seçim süreçlerinde algısını yönetmek çok daha basit olacaktır. Günah keçisi bellidir. Artık hükümetlerin yanlış politikaları neticesinde ortaya çıkan sosyal ve ekonomik problemlerin bile nedeni Müslümanlar ya da göçmenler olacaktır. Öyle ki, bu günümüzde Fransa'da ve Hindistan'da başörtüsünün yasaklanmasına kadar varmıştır. Batıda yükselişe geçen sağ politikanın popülizmi taraftar topladığı için Fransa'nın merkez partileri bile seçimi kazanmak için aynı söylemlere başvurmaktan geri durmazlar. Tıpkı klasik Şarkiyatçılıkta olduğu gibi bugün yine doğulunun ve ötekinin adına hep başkaları konuşur. Kendilerini temsil etme ve ifade etme hakları elinden alınan insanlar önce düşünsel alandan daha sonra ise gettolara, banliyölere ve kenar mahallelere itilerek sosyal alandan dışlanırlar. O, ya Batı değerlerine adapte olmuş bir sekülerdir ya da radikaldir. Bu iki kutbun arasına sıkıştırılarak tercihe zorlanan insanların kendi kimliklerini özgürce inşa etmeleri engellenmektedir. Bununla birlikte, Batı siyaseti radikalizmi üretenin kendi yanlış politikaları olduğunu göz ardı etse de en azından dönemin İngiltere Başbakanı Tony Blair "Irak'ın işgali olmasaydı Daeş doğmayacaktı" (2015) itirafında bulunmuştur. Bu röportaj üzerine yazısını temellendiren *Guardian* gazetesinden Martin Chulov, işgalin Irak'taki sosyo-ekonomik durumu kötüleştirmekle kalmayıp Ebu Gureyb hapisanesindeki insan hakları ihlalleriyle birlikte insanların emperyalizm tarafından terörize edildiklerini söyler (2015). Neokonservatif 'Teröre Karşı Savaş' paradigması, şiddet sarmalını sona erdirmemiş; aksine bataklıkların çamurlarının kurumasına müsaade etmeden politik çıkarlar uğruna toprağı sürekli nemli bırakmıştır. Zbigniew Brzezinski ise "tek taraflı Irak şavasının A.B.D. dış politikasının meşruluğunu yitirmesine sebep oldu" (2012, s. 44) diyerek bir itirafta bulunmuştur.

William Du Bois “yirminci yüzyılın bir ırk yüzyılı” (2007, s. 3) olduğunu söylediğinde bunun bir sonraki yüzyılda devam edeceğini öngörüp görmediği bilinmez ama bu yüzyılın dünyasının önceki yüzyıldan daha iyi olduğunu söylemek zor görünmektedir. Öyle ki, kapılarını beyaz olmayanlara kapatan Avrupa, bir mezarlıklar ve kamplar diyarına dönüşmüştür:

Gitgide Balkanlaşan ve izole edilen bir dünyada, göçmenler için en ölümcül varış noktası neresidir ve en fazla ceset nerede yatmaktadır? Avrupa’da. Bu yüzyıl başında dünyanın en büyük deniz mezarlığı neresi olmuştur? Avrupa. Kara ve uluslararası sular, halicler, adalar, boğazlar, anklavlar, kanallar, nehirlere, limanlar ve havalimanlarının büyük bir kısmı çevrilerek nerenin teknolojik demir perdelerine dönüştürülür? Avrupa’nın. Ve çağımızda durmadan artan tüm bunların şahı kamplar. Kampların dönüşü. Kampların Avrupası. Samos, Kiyos, Lesbos, Idomeni, Lampedusa, Ventimiglia, Sicilya, Subotika. Bir kamp antolojisi (Mbembe, 2019).

Bu kamp gerçeğinin Avrupa’ya yaklaşık yüz yıl sonra geri dönmesi kaderin cilvesi olarak değerlendirilebilse de aslında yüzyıllardır süregelen ‘medeniyet’ sınırlarının korunması projesinin bir devamıdır. Yalnızca, Şark yeni söylemlerle yeniden şarklılaştırılır. O ‘ayrı’ bir medeniyettir.

Medeniyetler Çatışması, Yeniden Batılılaşma ve Romantik Emperyalizm

Sovyetler’in sona ermesi ile Bernard Lewis, Samuel Huntington, Francis Fukuyama ve Henry Kissinger gibi Amerikalı düşünürler yeni bir öteki icat ettiler. George W. Bush’un ifade ettiği üzere yeni bir dünya düzeni vardı ve bu düzen ‘özgür dünya’ ile ‘terör dünyası’ arasındaki karşıtlık üzerine kurulmuştu. Her ne kadar İslam’ı bir medeniyet olarak lanse etse de bu görüşler, kendi medeniyetlerinin kimliğini yeniden inşa etmek için ötekini yalnızca aracı olarak kullanmışlardı.

Gandi, kendine sorulan “Batı Medeniyeti mi?” sorusuna “Hiç de fena bir fikir değil” (akt. L. Gandhi, 1998, s. 22) diye cevap vermişti. Bugünkü medeniyetler ayrımı da tıpkı geçmişte olan medeniyet, modernite ve karanlığa Aydınlanmanın ışığını götürmenin yeni versiyonu olan demokrasi ithalinin kılıfı olmuştur. Nükleer silahlanma ve diktatörlük bahane edilerek işgal edilen Irak, Arap Baharı ile iç savaşlara sürüklenen birçok ülke demokratikleştirme bahanesiyle neo-liberalizmin açık kapı politikaları uğruna iç karışıklıklara sürüklenmiştir. Edward Said’in *Şarkiyatçılık*’ın 2003 basımının son sözünde bizi uyardığı üzere “Şarkiyatçılık gibi düşünce dizgelerinin, iktidar söylemlerinin, ideolojik kurmacaların -zihnin ateşinde biçimlendirilmiş kelepçelerin- var edilmesi, uygulanması ve korunması çok kolaydır, fazlaca kolay” (Said, 2005, s. 343). Bu doğrultuda, Şarkiyatçılık ve söylemleri yeniden ve yeniden doğabileceği için bu konuda çok dikkatli olunmalıdır. Öyle ki, Arap Baharında “Amerika’nın teröristleri Amerika’nın özgürlük savaşçıları olmuştur” (Mamdani 2004) ve bu temsiliyet üzerinden demokrasi ithalatı meşrulaştırılmıştır.

Öte yandan, Batıyı homojenleştirerek yapılacak tanımlamalar kendi kimliğimizi oluşturmak ve meşrulaştırmak adına yapılacaktır. Artık Batı ne değilse biz o olacağız. Çünkü Şarkiyatçılığa verilecek cevap Garbiyatçılık olmamalıdır (Said, 2005, s. 343). Batı medeniyetini bir kez topyekûn ahlaksız, şehvi, ya da işgalci diye tanımladık mı artık kendi tanımlamalarımızı bu tanımlamaların tersiyle meydana getiririz. Onlar ahlaksızsa biz ahlaklıyız, onlar şehvi ise biz kontrollüyüz, onlar hedonistse biz paylaşımcıyız ve yine onlar işgalciyse biz barışseveriz. Fakat bu tam da sömürgeleştirme sürecinde Batılı emperyal devletlerin başvurduğu Şarkiyatçı söylemdi. Bugün ise

medeniyetler çatışmasının devamı niteliğindeki yeniden batılılaşma tezi dünyayı yine bir ikili karşıtlığın içine itmiştir. Lakin bu çatışmayı kabul etmek biz sizden farklıyız demek kurulan oyunun parçası olmakla birlikte İbn Halduncu bir taklitçiliğe (2013, s. 132) neden olmakla kalmayıp, Fanon'un deyişiyle kendimizi ötekinin gözünden görmeye sevk edecektir (2004, s. 5). Bu minvalde, gelenekler icat edip kendini medenileştiren doğu, batının sömürge dönemindeki medenileştirme misyonunun güncel versiyonu olan medeniyetleştirme tuzağına düşmüş olur. Böylece, Doğulu özne kendini Batının gözünden görerek kendini şarklılaştırmaktan öteye gidemez bulur.

Ayrıca, Batıya postmodern bir perspektiften bakarak kolonici tek bir Batı inşa edip, yeni epistemolojilere kucak açmak, Doğu'daki her şeyin sorumlusu olarak Batıyı işaret eden politikaların işine yarayabildiği gibi demokrasiden uzaklaşmaya da neden olabilmektedir. Zira kendini merkeze alan her yeni 'episteme' kendi ötekisini yaratabilmektedir. Kimi ülkelerde görülen düşünce kuruluşları tek taraflı bir Batı icat ederek, Batının genellikle yalnızca geçmişine bakıp yakın oldukları kimi yöneticilerin günümüzdeki politikalarını meşrulaştırmayı amaçlamaktadır. Batı çalışmaları tıpkı Şarkiyatçılık gibi politik bir amaç taşıdığı müddetçe kullanılan söylemler birbirleriyle benzerlik gösterecektir. Kimin ne için, kim adına ve hangi amaçla konuştuğuna dikkat edilmelidir. Sunulan Batı doğru olmakla birlikte, madalyonun yalnızca bir yüzü gösterilmektedir. Tek bir Batı yoktur. Bu çalışmaya konu olan *Şarkiyatçılık*'ın yazarı Hristiyan ve Arap, Amerika vatandaşı Edward Said homojen bir Doğunun ve homojen bir Batının da olmadığını belki de en güzel örneğidir. Dahası, kaynakçadan görüleceği üzere Şarkiyatçılık üzerine yazılan Batı eleştirileri yine Batılı dergiler ya da yayınevleri tarafından basılmıştır. Her ne kadar yeni Şarkiyatçı söylemler ana akımda hegemonyaya sahipse de klasik Şarkiyatçılığın aksine eleştirel anlatılar da kendilerine yer bulur. Çok önemli noktalardan biri de bu çalışmada eleştirilen Şarkiyatçılığın aksine Fuat Sezgin'in Şarkiyatçılara ne kadar çok şey borçlu olduğunu söylemiş olmasıdır. İgnas J. Kraçkovski, Joseph Reinaud, Ernest Renan, Jean-Jacques Sedillot, Franz Woepcke, Eilhard Wiedemann, Carl Schoy, Julius Ruska, Paul Kraus, Julius Hirschberg, Alfred von Kremer, Heinrich Suter, Michael Jan de Goeje, Carlo Alfonso Nalliono, Alexander von Humboldt, Johann Wolfgang Goethe ve Heinrich Ritter gibi düşünür ve bilim adamları İslam bilimini dünya biliminin bir parçası olarak göstererek kendi çalışmalarının da öncülleri olmuşlardır (Sezgin, 2020, s. 177-190). Öte yandan, A.B.D.'nin Vietnam işgaline karşı Bertrand Russell ve Jean-Paul Sartre 1967 yılında uluslararası savaş suçları yargı kürsüsü kurmuşlardı. Görüldüğü üzere, homojen bir Batı yoktur. Fransa'nın liberalizmi ile Almanya'nın sosyal demokrasisi birbirinden farklı olduğu gibi her iki devletin sekülerizm anlayışı da farklıdır. Fransa'nın aksine Almanya'da okullarda İngiltere'de ise kamuda başörtüsü serbesttir. Batıda tek bir meşruti cumhuriyet anlayışı da yoktur. Edmund Burke'ün *Reflections on the Revolution in France* (1910 [1790]) adlı çalışması Britanya'daki muhafazakâr Torylerin Whiglere karşı bugün hala en büyük referans kaynaklarından. Burke Fransız liberalizmine karşı tutum almış ve devrimleri kendi ülkesinde engellemek için bugün Torylerin partisine adını veren muhafazakârlığı savunmuştu. Fransa'da ise basitçe söylersek bilinen keskin bir sağ-sol ayrımı olmakla birlikte bu ayrım her devrimden sonra bir şekilde ortaya çıkan monarşiye karşı tam beş cumhuriyetin kurulmasına sebep olmuştur. Batı felsefesinde ise Anglo-Amerikan Analitik Felsefe ve Kıta Avrupa Felsefesi diye iki temel ayrım vardır. İlki deneysel iken ikincisi daha rasyoneldir. Bugün Brexit süreci de bu düşünsel

ayrımın bir parçası olarak görülebilir çünkü İngiltere Kıta Avrupası'ndan çok Anglo-Saxon düşünce geleneğine aittir. Hatta Fransa'nın ve İngiltere'nin sömürge yöntemleri bile birbirlerinden farklıdır. Fransızlar asimilasyon politikaları güderlerken, İngilizler dolaylı kontrolü tercih etmişlerdir. Gelgelelim, madalyonun diğer yüzü de yegâne bir Batı sunar. Bu modern Batı çağdaş ve medenidir. Bugüne nasıl geldiği ve sömürge kaynaklarının sömürülerek sermayeler oluşturulduğu gerçeği göz ardı edilmektedir. Devasa sınıf farklılıkları, gettolar, banliyöler ve ırkçılık hâlâ dimdik ayaktadır. Ayrıca tüm inançların garantörü olan Fransa'daki *laisite* İslamofobi üreterek kendiyle çelişmektedir. Fakat iki anlatım da eksik ve kusurludur. Yegâne bir Batı yoktur, olmamıştır ve olmayacaktır tıpkı yegâne bir Doğunun olmadığı ve olmayacağı gibi. Küreselleşme her ne kadar birçok soruna yol açmışsa da kültürlerin birbirlerini daha iyi anlayabilmelerine de neden olmuştur. Doğu-Batı, modern-gelenekçi, demokrat-despot, medeni-barbar gibi ikilikler zayıflamıştır. Fuat Sezgin gibi düşünürler süregelen din-bilim çatışmasının ne derece yersiz olduğunu İslam dünyasındaki inançlı bilim adamlarının yaptığı eserlerle ortaya koymuştur ve bu görüş Batıda da önemli ölçüde kabul görmeye başlamıştır.

Öte yandan, birçok yeni teori Batının büyük doğu anlatısının artık tek başına hegemonya oluşturamadığını, alternatif anlatıların bu düşünsel, yazınsal ve görsel hikâyeye nasıl karşı çıktığını ortaya koyar. Örneğin, postkolonyalizm çalışmaları Batıyı işgalci ve sömüren olarak göstermiş ve bunu nasıl meşrulaştırdığını ortaya çıkarmıştır. Postmodernizm ise batının büyük anlatılarının birer mit olduğunu öne sürmüştür. Bu iki teori, Garbiyatçı disiplinlerin ilk örnekleri olarak görülebilse de aslında yapılan Robert Young'ın dediği üzere birer "Şarksızlaştırma" idi (2004, s. 158). Zira kendini uzun yıllar doğuyu ötekileştirerek temsil eden Batının saklanan yüzü elinden kısmen alınan temsil gücüyle birlikte ortaya çıkmıştır. Örneğin Hindistan'daki Madun Çalışmaları resmi tarihe ve emperyal tarih yazımına karşı, tarihin inşa edilmiş sürecinde göz ardı edilen ve paryalaştırılan özneleri ortaya çıkararak alternatif anlatılar sunarlar. Diğer yandan, bugün İngiltere ve Amerika gibi ülkeler geçmişleriyle "decolonization" ve "Black Lives Matter" gibi akımlar sayesinde yüzleşmeye itilince, Romantik Emperyalizm yeniden ortaya çıkarak sömürgeciliğin sömürgelere modernite götürdüğünü iddia ederek seçici bir toplu hafıza kaybı ortaya konur. Yani, geçmişin yalnızca bir kısmının hatırlanması istenir ve yalnızca bu kısmı okullarda öğretilir. Bu akımların müfredatların yeniden yazılması teklifleri ise hasıraltı edilir.

Dekolonyalite, postkolonyalizmin müfredatların sömürgeleştirilmesi mücadelesine devam eder ve bugün Romantik Emperyalizmin karşısında olan en öncü teoridir. Güney Afrika'daki *Rhodes Must Fall* ve *Fees Must Fall* eylemleri dünyadaki birçok üniversiteye yayılmış; bunu müzelerin sömürgeleştirilmesi eylemleri takip etmiştir. Perulu sosyolog Anibal Quijano, Arjantinli filozof Enrique Dussel ve semiolog Walter Mignolo, Porto Rikolu sosyolog Ramon Grosfoguel ve felsefeci Nelson Maldonado-Torres, ve Zimbabweli Sabelo Ndlovu-Gatsheni epistemolojiyi temel alarak yeni bir kuram ortaya koymuşlardır. Latin Amerika Madun Çalışmalarını Avrupamerkezci gören bu Latin Amerika temelli kuram, yerlilerin ve paryaların kozmolojilerine odaklanmışlardır. Aydınlanma eleştirisini temel alan postkolonyalizmin aksine Rönesansı problematize eden bu kuram, neo-kolonyalizm yerine *coloniality* terimini kullanır. Buna göre, kolonyalite hiç sona ermemiş modernist bir dünya sistemidir. Bu yönüyle bu kuram için *post* yoktur. Bu sebeple

postmodernizmden ayrılır çünkü benliğimiz, tarih bilgimiz, hafızamız ve zaman algımız hala sömürgecinin kontrolü altındadır ve bu kontrol epistemolojiktir. Quijano, Wallerstein'ın dünya-sistemi teorisini "colonial-power matrix" (2007) olarak uyarlar. Dussel, Batı öznesinin düşünüyorum öyleyse varımdan ziyade bir "ego conquiro" (2000) olduğunu savunur. Mignolo, Rönesans ve Modernitenin karanlık yanlarını anlatırken (1995); Maldonado-Torres, Levinas ve Fanon'dan hareketle ontolojinin ötekileştirmede hala nasıl başat bir rol aldığını inceler (2007). Grosfoguel (2011) ve Ndlovu-Gatsheni (2021) ise Güneye ve yerli epistemolojilere dönüşü savunarak sömürgeleştirilmenin sömürgecinin bilgisi ve bilişiyle olamayacağını savunurlar.

SONUÇ

Bugün Şarkiyatçılığın yeni düşmanları kimlik düzeyinde Müslümanlarken; devlet düzeyinde Çin ve Rusya'dır. Ukrayna işgali sonrası ise Rusya kendini ilk sıraya koymuştur. Petrol Krizi ile karşısına Körfezi alan A.B.D., gaz krizi neticesinde karşısına şimdi Rusya'yı almış görünüyor. Ontolojik düzlemde ise öteki Müslümanlardır. Filistin'in işgalinin Filistinlilerin 'şeyleştirilmesi' ve insanlıktan çıkarılması yoluyla meşrulaştırılmaya çalışılması bunun en büyük örneğidir. Ayrıca, Batının yeniden bir kimlik inşa etme çabası yine Müslüman öteki vesilesiyle olur. Bu yeni söylemde Batı medeniyetinin kapıları Müslüman göçmenlere kapatılmalıdır çünkü onlar ayrı bir medeniyete sahiptir. Onların ülke kapıları ise neo-liberal politikalara açık olmalıdır. Yeni olarak adlandırılacak bu (Yeni)Şarkiyatçılık eski yöntemleri yeni mecralara taşımakla birlikte ötekileştirmekten asla vazgeçmez. Klasik Şarkiyatçılığın aksine yeni tanımlamalar çoğunlukla yazılı metinler üzerinden değil görsel materyaller üzerinden yapılır. Müslüman öteki yaratımında kuşkusuz kimi düşünce kuruluşları, Batı sermayeli kimi üniversiteler ve kimi düşünürler de önemli pay sahibidir. İşe alınan yerel uzmanlar ise bu temsillerin 'doğruluğunu' kuvvetlendirmek içindir. Yerinden anlatılan doğu işgali örtmektedir. Demokrasi ithalinden neo-liberalizm politikalarına geçen Yeni Şarkiyatçılık, doğuyu temsil etmeye devam eder. Sınırlar liberal pazara açılmalı, 'modern' şehirler inşa edilmedir. Kapıları açmayanlar ise diktatördür. Batı ise sömürge geçmişi ile yüzleşmez. Romantik bir Emperyalizm anlatısı izleyerek kendi sömürgeci tarihini yalnızca seçerek nakleder. Bu kolektif bilinç kaybı yeni hatıralar biriktirir. Öteki en büyük arketiplerdendir. Hollywood ile daha çok görsel alana taşınan yeni Şarkiyatçı söylemler homojen doğu imajları üretmeye; böylece Batılı öznenin kimliğini öteki üzerinden inşa etmeye devam eder. Amerika Şarkiyatçılığının bu 'yumuşak gücü' düşünce kuruluşları tarafından da desteklenir. Siyasal alanda demokrasi-totalitarizm, ekonomik alanda da Birinci-Üçüncü dünya karşıtlıkları üreten bu kuruluşlar ikili karşıtlıktan vazgeçmez. Her ne kadar içerde bir 'kültürler savaşından' söz etmek mümkünse de, bu iki kutup konu öteki olduğunda ortak bir zeminde buluşur.

Kıta Avrupası'nda ise durum farklı değildir. Aşırı sağ yükseliştir ve düşman yine ötekidir. Anglo-Sakson dünyanın diğer başat temsilcisi İngiltere'de ise Müslümanlara karşı gerçekleştirilen bu yılki saldırılar yeni bir sürece işaret eder. Batı yeniden Batılılaşmaktadır. Bu beyaz milliyetçilik bu anlatının dışında bırakılarak paryalaştırılan göçmenler üzerinden yürümektedir. Amerika'da olduğu gibi medeniyetler çatışması fikri İslamofobi ile devam eder. Kültürel ırkçılık Müslümanları ayrı bir medeniyette konumlandırarak onları entegrasyonu imkânsız varlıklar olarak resmeder.

Böylece, sınır dışı edilmeleri yahut sınırların kontrolü meşrulaştırılır. Birlikten ayrılan İngiltere, 'Stop the Boats' kampanyası yürütürken Avrupa Birliği göçmen yasalarını sağcı politikacıların baskısıyla yeniden düzenlemiştir. Bu yeni arayış kendini Müslüman öteki üzerinden inşa etmektedir. Kıta Avrupa devletlerinin ve Amerikan devletinin iktisadi alanda yeniden düzenleyici konuma geri dönüşü bu yeni arayışın bir sonucudur. Francis Fukuyama ve Klaus Schwab gibi düşünürler bugün küreselleşmeden ve neo-liberal politiklardan geri adım atarak Keynesçi makroekonomiye ve sosyal demokrasiye yeniden göz kırpmaktadır. İngiltere ise İngiliz Milletler Topluluğu ile yeni bir küreselleşmeye doğru yola çıkmış görünmektedir. İngiltere'nin dünyaya yeniden yelken açışı sömürgeciliği yeniden akla getirmektedir. Filistin'de ise sömürge hiç yok olmamıştır. Değişen/değişmeyen yöntemleriyle Şarkiyatçılık hep bizimledir. Roma'nın duvarları gibi Batı kendini yeniden inşa eder. Fakat 'ötekiler' zaten içeridedir. Her türlü ayıbı meşrulaştırma onlar sayesinde mümkündür. Müslüman Öteki öyle bir 'tehlikedir' ki İşçi Partisi Genel Başkanı Keir Starmer seçildikten hemen sonra göç sorununu 'çözen' İtalya Başbakanı ile görüşmek için İtalya'ya gitmiştir. Öteki, solu ve sağı birleştirmiştir çünkü Avrupa değerleri korunmalı; Batı yeniden kimliğini hatırlamalıdır. Yine de bu dominant öteki söylemine rağmen yeknesak bir Batıdan söz etmek de mümkün değildir. İşgale karşı çıkan John Berger gibi birçok düşünür ve Batılı insan ve İrlanda Cumhuriyeti'nin soykırım davasına dâhil olması homojenleştirmenin tehlikesini ortaya koymaktadır. Şarkiyatçı söylemsiz, taklitçi bir Garbiyatçılık ve terörsüz bir dünya umuduyla...

KAYNAKÇA

- Akman, Bayazit. (2018). Neo-Orientalism, Neo-Conservatism, and Terror in Salman Rushdie's Post-9/11 Novel. Tuğrul Keskin (Ed.), *Middle East Studies after September 11* içinde (s. 214-243). Leiden: Brill.
- Al-Ghadeer, Moneera. (2019). New Orientalism and the American Media: New York Cleopatra and Saudi 'Giggly Black Ghosts'. Geoffrey Nash (Ed.), *Orientalism and Literature* (s. 306-322). Cambridge: Cambridge University Press.
- Ali, Tarık. (2002). *The Clash of Fundamentalisms*. Londra: Verso.
- Almond, Ian. (2007). *The New Orientalists: Postmodern Representations of Islam from Foucault to Baudrillard*. Londra: I. B. Tauris.
- Altwaiji, Mubarak. (2014). Neo-Orientalism and the Neo-Imperialism Thesis: Post-9/11 US and Arab World Relationship. *Arab Studies Quarterly*, 36(4), 313-23. doi: 10.13169/ArabStudQuar.36.4.0313
- Altwaiji, Mubarak & Alwuraafi Ebrahim. (2021). The Fallacy of Neo-orientalism and the Risk of Imperialism: How American Politics Mobilize Novelists. *International Critical Thought*, 11(2), 190-209. doi: 10.1080/21598282.2021.1924069
- Balibar, Etienne & Wallerstein, Immanuel. (2017). *Irk, Ulus, Sınıf: Belirsiz kimlikler*. İstanbul: Metis.
- Baudrillard, Jean. (1995). *The Gulf War Did Not Take Place*. çev. Paul Patton. Bloomington: Indiana University Press.
- Bayoumi, Mustafa. (2015). *This Muslim American Life: Dispatches from the War on Terror*. New York: New York University Press.

- Bazian, Hatem. (2015). The Islamophobia Industry and the Demonization of Palestine: Implications for American studies. *American Quarterly*, 67(4), 1057-1066.
- Blair, Tony & Mullen, Jethro. (2015). Tony Blair says he's sorry for Iraq War 'mistakes,' but not for ousting Saddam. *CNN*. <https://edition.cnn.com/2015/10/25/europe/tony-blair-iraq-war/> (Erişim Tarihi: 21.05.2024).
- Boehmer, Elleke. (1998). Questions of neo-orientalism. *Interventions: International Journal of Postcolonial Studies*, 1(1), 18-21. doi: 10.1080/13698019800510051
- Brzezinski, Ziebnaw. (2012). *Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power*. New York: Basic Books.
- Burke, Edmund. (1910 [1790]). *Reflections on the Revolution in France*. London: J. M. Dent & Sons Ltd.
- Chomsky, Noam. (1988). *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. New York: Pantheon Books.
- Chulov, Martin. (2015). Tony Blair is right: without the Iraq war there would be no Islamic State. *Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2015/oct/25/tony-blair-is-right-without-the-iraq-war-there-would-be-no-isis> (Erişim Tarihi: 21.05.2024).
- Dabashi, Hamid. (2011) *Brown Skin, White Masks*. London: Pluto Press.
- Dabashi, Hamid. (2017). *Theology of Discontent*. New York: Routledge.
- Dabashi, Hamid. (2024). Thanks to Gaza, European Philosophy Has Been Exposed as Ethically Bankrupt. Middle East Eye. *Middle East Eye*. <https://www.middleeasteye.net/opinion/war-gaza-european-philosophy-ethically-bankruptexposed?fbclid=IwAR0NmdAq63gkCeKanU6bLYPZ0scEpfFOR9CZ3cxoXJMV4kJwnWU1gnl1XN4> (Erişim Tarihi: 21.05.2024).
- Deleuze, Gilles & Guattari, Felix. (2000). *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia* (Robert Hurley vd, Çev.). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Du Bois, William E. B. (2007). *The Souls of Black Folk*. Oxford: Oxford University Press.
- Dussel, Enrique. (2000). Europe, Modernity, and Eurocentrism. *Nepantla: Views from the South*, 1(3), 465-478.
- Fanon, Frantz. (2004). *The Wretched of the Earth*. New York: Grove Press.
- Fanon, Frantz. (2008). *Black Skin, White Masks*. London: Pluto-Press.
- Foucault, Michel. (2009). *Security, Territory, Population* (Graham Burchell, Çev.). New York: Picador.
- Gandhi, Leila. (1998). *Postcolonial Theory: A critical introduction*. Sydney: Allen&Unwin.
- Gerstle, Gary. (2022). America's culture wars distract from what's happening beneath them. *Guardian*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/apr/05/america-politics-culture-wars-republicans-democrats> (Erişim Tarihi: 21.05.2024).
- Grosfoguel, Ramon. (2011). Transmodernity, border thinking, and global coloniality. *Eurozine*. <https://www.eurozine.com/transmodernity-border-thinking-and-global-coloniality/> (Erişim Tarihi: 21.05.2024).
- Hamid, Mohsin. (2007). *The Reluctant Fundamentalist*. Orlando: A Harvest Book.
- Ibn Haldun. (2018). *Mukaddime* (Süleyman Uludağ, Ed.). İstanbul: Dergah.

- Kerboua, Salim. (2016). From Orientalism to neo-Orientalism: Early and contemporary constructions of Islam and the Muslim world. *Intellectual Discourse*, 24(1), 7-34.
- Keskin, Tuğrul. (2018). *Middle East Studies after September 11*. Leiden: Brill.
- Kureishi, Hanif. (2010). *Collected Stories*. Londra: Faber and Faber.
- Makdisi, Sare. (2019). Orientalism Today. Bashir Abu-Manneh (Ed.), *After Said: Postcolonial Literary Studies in the Twenty-First Century* içinde (s. 179-189). Cambridge: Cambridge University Press.
- Maldonado-Torres, Nelson. (2007). On Coloniality of Being: Contributions to the Development of a Concept. *Cultural Studies*, 21(2-3), 240-270.
- Mamdani, Mahmood. (2004). *Good Muslim, Bad Muslim: America, the Cold War and the Roots of Terror*. New York: Pantheon Books.
- Mbembe, Achille. (2019). *Deglobalization*. <https://www.eurozine.com/deglobalization/> (Erişim Tarihi: 21.05.2024).
- Mbembe, Achille. (2017). *Critique of Black Reason*. Durham: Duke University Press.
- Mignolo, Walter. (1995). *The Darker Side of the Renaissance: Literacy, Territoriality, and Colonization*. The University of Michigan Press.
- Mohamedou, Mohammad. (2015). Neo-Orientalism and the e-Revolutionary: Self-Representation and the Post-Arab Spring. *Middle East Law and Governance*, 7, 1-12. doi: 10.1163/18763375-00701006
- Mufti, Amir. (2010). Orientalism and the Institution of World Literatures. *Critical Inquiry* 36(3), 458-493.
- Musgrave, Kevin & Tischauser, Jeff. (2019). Radical Traditionalism, Metapolitics, and Identitarianism: The Rhetoric of Richard Spencer. <http://www.boundary2.org/2019/09/kevin-musgrave-and-jeff-tischauser-radical-traditionalism-metapolitics-and-identitarianism-the-rhetoric-of-richard-spencer/> (Erişim Tarihi: 21.05.2024).
- Ndlovu-Gatsheni, Sabelo. (2021). The Cognitive Empire, Politics of Knowledge and African Intellectual Productions: Reflections on Struggles for Epistemic Freedom and Resurgence of Decolonisation in The Twenty-First Century. *Third World Quarterly*, 42(5), 882-901.
- Nye, Joseph. (2009). Combining Hard and Soft Power. *Council on Foreign Relations*, 88(4), 160-163.
- Quijano, Anibal. (2007). Coloniality and Modernity/Rationality. *Cultural Studies*, 21(2/3), 168-178.
- Sa'di, Ahmad. (2021). Orientalism in a Globalised World: Said in the twenty-first century. *Third World Quarterly*, 42(11), 2505-2520. doi: 10.1080/01436597.2020.1788935
- Sadowski, Yahya. (1993). The New Orientalism and The Democracy Debate. *Middle East Report*, 183, 14-21. doi: 10.2307/3012572
- Said, Edward. (1998). The Myth of 'The Clash of Civilizations'. <https://www.sam-network.org/video/the-myth-of-the-clash-of-civilizations> (Erişim Tarihi: 21.05.2024).
- Said, Edward. (2002). The myth of the 'Clash of civilizations': Professor Edward Said in lecture. Media Education Foundation.
- Said, Edward. (2004). Orientalism Once More. *Development and Change*, 35(5), 869-879.
- Said, Edward. (2005). *Şarkiyatçılık* (Berna Ülner, Çev.). İstanbul: Metis.
- Said, Edward. (2007). *Medyada İslam* (Aysun Babacan, Çev.). İstanbul: Metis.

- Said, Edward. (2009). *Kültür ve Emperyalizm* (Necmiye Alpay, Çev.). İstanbul: Hil.
- Samiei, Mohammad. (2010). Neo-Orientalism? The relationship between the West and Islam in our globalised world. *Third World Quarterly*, 31(7), 1145-1160. doi: 0.1080/01436597.2010.518749
- Sensoy, Özlem. (2016). Angry Muslim Men: Neo-orientalism and the pop culture curriculum. *Critical Education*, 7(16), 2-17. doi: 10.14288/ce.v7i16.186189
- Sezgin, Fuat & Turan, Sefer. (2020). *Bilim Tarihi Sohbetleri*. İstanbul: Pınar.
- Schaar, Stuart. (2012). Orientalism's Persistence in Mass Culture and Foreign Policy. <https://www.mei.edu/publications/orientalisms-persistence-mass-culture-and-foreign-policy> (Erişim Tarihi: 21.05.2024).
- Skenderovic, Damir & Spati, Christina. (2019). From Orientalism to Islamophobia: Reflections, Confirmations, and Reservations. *ReOrient*, 4(2), 130-143. doi: 10.13169/reorient.4.2.0130
- Spivak, Gayatri. (2021). How the Heritage of Postcolonial Studies Thinks Colonialism Today. *Janus Unbound: Journal of Critical Studies*, 1(1), 19-29.
- Tuastad, Dag. (2003). Neo-Orientalism and the New Barbarism Thesis: Aspects of Symbolic Violence in the Middle East Conflict(s). *Third World Quarterly*, 24(4), 591-599. doi: 10.1080/0143659032000105768
- White, Alexandre. (2023). *Epidemic Orientalism: Race, Capital, and the Governance of Infectious Disease*. California: Stanford University Press
- Young, Robert (2004). *White Mythologies: Writing History and the West*. Londra: Routledge.